

► **Het Roemeense Constanța koestert het Romeinse Tomis**

Aan de grens van de

beschaafde Romeinse wereld

Constanța, de op een na grootste stad van Roemenië gelegen aan de Zwarte Zee, niet ver van de monding van de Donau, kent een lange en woelige geschiedenis. Gesticht rond 500 v.Chr. als een Griekse handelskolonie groeide het uit tot de belangrijkste havenstad aan de Zwarte Zee. In 29 v.Chr. kwam Tomis, zoals de stad in die tijd heette, in handen van de Romeinen. Zij maakten de stad tot de hoofdstad van hun nieuwe provincie Moesia.

We gingen in Constanța op zoek naar wat er nog aan de Romeinse stad herinnert.

De 'Black Sea farm belt' wordt het wel genoemd, het rollende heuvellandschap dat zich vanaf de Roemeense Zwarte Zeekust

landinwaarts uitstrekt. Op de vruchtbare grond van Dobroedzja, zoals deze agrarische streek heet, wordt vooral graan verbouwd. Genoeg graan voor de hele binnenlandse consumptie van Roemenië. Het was graan, het goud der aarde, dat in het verleden ook de aandacht trok. Phoenicische handelaren, Griekse kolonisten, Romeinse keizers, Byzantijnse prinses en Ottomaanse sultans lieten er hun begerig oog op vallen. Rond 1000 voor Christus stichtten Phoenicische handelaren ten zuiden van de Donaumonding dan ook een havenstad van waaruit daarna eeuwenlang het graan zijn weg zou vinden naar Cartago, Athene en later naar Rome en

Constantinopel. Hoe die Phoenicische nederzetting er heeft uitgezien weten we niet. De resten zijn verdwenen onder latere bebouwing. Sporadisch vinden archeologen nog de restanten. Een stèle met inscriptie, een enkel stuk Phoenicisch aardewerk, veel meer is er niet.

Tomis

Ruim 400 jaar later arriveren Griekse kolonisten. Vanaf dat moment betreedt de stad de geschiedenis. *Tomis* doopten de uit Milete afkomstige nieuwkomers hun stad. Een naam die de stad nog honderden jaren zou blijven dragen. Niet alleen aan de stad gaven zij een naam, ook de zee waarover zij hierheen waren gevaren kreeg een nieuwe, Griekse, naam: *Pontes Euxinus* (de Gastvrije Zee). Een wonderlijke naam, want de Zwarte Zee met zijn verraderlijke stromingen en zware winterstormen moet geen pretje geweest zijn voor de zeevarenden.

▲ Beeld van de Romeinse dichter Ovidius in het centrum van Constanța.

◀ De marmeren Glykon slang uit Tomis in het historisch archeologisch museum, met de staart van een leeuw, de kop van een antilope, het lichaam van een slang en de haardos van een mens. Waarschijnlijk een huisgod van een Griekse familie uit de 2^e eeuw n.Chr.

◀ Het Nationaal Historisch en Archeologisch Museum van Constanța.

▲ Opgraving in het centrum van de stad.

► Het huis met het mozaïek.

Het beeld is iconisch, het heeft de staart van een leeuw, het lijf van een slang, de kop van een antilope en bijna menselijk haar. Het is een Grieks beeld, gevonden in 1962 tijdens rioleringswerkzaamheden in een hoek van het centrale plein van Constanța, zoals de stad nu heet. Sindsdien heeft het een ereplaats, in het immense archeologische museum van de stad.

Daar vind je trouwens meer restanten uit de Griekse tijd: godenbeelden, terracotta's, sieraden en gewone huisraad. Maar in het huidige stadsbeeld is ook van de Griekse aanwezigheid niets meer terug te vinden. Hoewel de stad in cultureel opzicht Grieks blijft, komt hij aan het einde van de 2e eeuw voor onze jaartelling onder de Tracische invloedsfeer terecht.

Romeinse expansie

De eerste eeuw voor onze jaartelling vormt een waterscheiding voor Tomis. Want nadat de Romeinen in de eeuw daarvoor Griekenland hadden veroverd, begonnen ze met hun expansie in noordelijk richting. In 75 v.Chr. behaalt Gaius Scribonius Curio, proconsul van Macedonia, een belangrijke overwinning op de Traciërs en niet veel later staan zijn troepen aan de oevers van de Donau. Het duurt echter nog tot ongeveer 29 v.Chr.

voordat het hele gebied ten zuiden van de Donau definitief wordt ingelijfd in het Romeinse Rijk.

Tomis ligt nu in de Romeinse provincie Moesia, een enorm langgerekt gebied dat zich uitstrekt van de Zwarte Zee in het oosten tot aan de IJzeren Poort in het westen en van de Donau in het noorden tot aan de grens met het huidige Griekenland in het zuiden. Tomis wordt in Moesia de belangrijkste haven langs de Zwarte Zee en vanaf dat moment gaat er een constante stroom graan van hieruit per schip richting Italië. De immer uitdijende bevolking van Rome moet immers gevoed worden.

Tomis mocht dan in hoog tempo een belangrijke Romeinse (haven)stad geworden zijn, met een badhuis, tempels en een forum, voor echte Romeinen bleef het lang een barbaarse stad. Een stad aan het einde van de bewoonde wereld, een stad waar je als echte Romein nog niet dood gevonden wilde worden. Een barbaarse stad met inwoners die een vreemd mengelmoeisje van Grieks en een lokale taal spraken. En dan het klimaat: koude, natte winters en hete, stoffige zomers.

Ovidius

Hoe de Romeinen over Tomis dachten, weten we omdat een van de grootste

Een stad waar je als echte Romein nog niet dood gevonden wilde worden

Romeinse dichters, Ovidius, de barre klimatologische en spirituele omstandigheden van Tomis heeft beschreven. Hij ondervond die aan den lijve want hij verbleef jarenlang in deze 'barbaarse' stad. Na een, nog steeds niet opgehelderd, incident in het jaar 7 v.Chr. waarmee Ovidius zich de toorn van Keizer Augustus op de hals haalde, werd hij namelijk weggestuurd uit Rome.

'Een grijze haardos had zich, toen de betere jaren sleten, al aangediend en mij het oude haar gekleurd, en tienmaal had sinds mijn geboorte een Olympisch winnaar de eerste prijs behaald, laurierkrans op het hoofd, toen de gekwetste toorn des keizers mij gebood te reizen naar Tomi, links gelegen aan de Zwarte Zee.'

Vanuit zijn ballingsoord Tomis schreef hij talloze brieven naar zijn vrienden en bekenden in Rome, waarin hij niet alleen de treurige omstandigheden waaronder hij als Romein moest leven beschrijft, maar waarin hij ook zijn onschuld bepleit:

'zeg ik tot mijn gestorven ouders: 'Als mijn slechte daden u daar bereiken op het Forum van de Styx, weet dan, dat mijn gedwongen vlucht - en heus, ik mag niet liegen - niet door een misdadaad komt, maar door een misverstand.'

Ook roept Ovidius zijn vrienden op om voor hem een goed woordje te doen bij de Keizer zodat hij naar Rome kon terugkeren. Tevergeefs, want Ovidius sterft in 18 v.Chr. in Tomis waar hij ook begraven werd. Ovidius hield niet van Tomis:

'Want hier, - na lang gezwerv dan toch beland waar de Sarmaten en pijldragende Geten elkaars burens zijn,

hier troost ik, ook al schalt hun burenstrijd mij om de oren, mijn trieste lot met poëzie, zoveel ik kan. En ook al is hier niemand die mijn verzen aan wil horen, toch breng ik zo mijn dag door en misleid de tijd.'

Maar de stad houdt wel van hem. Zijn beeltenis staat gegoten in brons op het naar hem genoemde centrale plein van de stad. En bezoekers laten zich nu graag fotograferen met hem als achtergrond.

▲ Muur en westpoort van de omwalling die de Byzantijnse keizers lieten bouwen in de zevende eeuw n.Chr.

▲ Het archeologisch park met allerlei architecturale elementen uit de Romeinse tijd aan de oostkant van het huidige centrum.

Romeinse sporen

Achter zijn standbeeld is in het barokke paleis het archeologische museum gevestigd. Daar staan ze staan gebroederlijk naast elkaar, de bustes van Antonius Pius, Caracalla, Phillipus de Arabier, Gordianus II en Constantijn. Samen met tientallen beelden van onbekende Romeinse burgers en godenbeelden vullen ze twee zalen op de eerste verdieping. De stille getuigen van het feit dat ondanks Ovidius zijn klaagzang veel inwoners van Tomis zich echte Romeinse burgers voelden.

En in tegenstelling tot het Phoenicische of Griekse verleden heeft de Romeinse tijd wel zichtbare sporen nagelaten. Op nog geen tweehonderd meter van het museum ligt 'het huis met het mozaïek'. Een wat verwarrende naam. Want het enorme 800 vierkante meter grote mozaïek dat daar onder de betonnen en glazen overkapping ligt, hoorde niet bij een specifiek huis, maar bedekte een corridor die onderdeel uitmaakte van een groot complex. Werkplaatsen, opslagloodsen en wellicht ook woningen die een pleinachtige ruimte omzoomden aan de rand van de stad. Buiten de overkapping zijn nog restanten van muren te zien die wellicht horen bij de antieke havenwerken. Helaas bleek tijdens de opgravingen van dit complex, dat de aanleg van een spoorlijn aan het begin van de 19e eeuw al grote delen van het complex en ook hele stukken van het mozaïek had vernietigd.

▲ Resten van Tomis/Constantia aan de zuidkant van de huidige stad.

Het museum dat over het mozaïek heen is gebouwd verkeert op dit moment in een beroerde staat. Betonrot heeft zijn intrede gedaan en de verf bladdert overal.

De grootste bloeiperiode van de stad was onder keizer Constantijn (ca 280-337). Hij voorzag de stad - inmiddels Constantia genoemd naar Constantia, de zus van de keizer - van een nieuwe muur en versterkte de havenwerken. Allerlei architecturale elementen uit die tijd zijn bijeengebracht in een park aan de oostkant van het huidige centrum. Daar vind je ook nog een deel van een nog latere omwalling die de Byzantijnse keizers lieten bouwen toen in de zevende eeuw de Avarse stammen de stad bedreigden.

Recentere sporen

Constantia heeft vanaf de 7e eeuw een roerige geschiedenis doorgemaakt. Dobroedzja werd geplaagd door invasies van achtereenvolgens Gothen, Hunnen en Avaren. Daarna was de stad het strijdtoneel tussen elkaar de macht betwistende Bulgaarse vorsten. Daarbij werd Constantia tot twee keer toe vrijwel geheel verwoest. Uiteindelijk werd de stad aan het begin van de 15e eeuw door de Ottomaanse legers ingenomen. De Ottomaanse bezetting duurde tot 1878, het jaar waarin Roemenië onafhankelijk werd. De langdurige Ottomaanse bezetting heeft zijn sporen nagelaten in de aanwezigheid van een grote Turksprekende en islamitische minderheid. De stad herbergt ook nog steeds een van de grootste moskeeën van het land.

Her en der in de stad zijn ook nog monumentale panden uit de periode van de zgn. 'Bulgaarse renaissance' (rond 1780) terug te vinden. En ook zijn er nog enkele pareltjes uit het begin van de 19e eeuw te zien verspreid over de gehele stad.

Helaas heeft ruim veertig jaar bruut communisme zijn sporen in het stadsbeeld achtergelaten in de vorm van monotone, betonnen woonkolossen. De afgelopen jaren echter maakt Constantia een opbloei door. Zo is er een hele nieuwe jachthaven aangelegd en worden er pogingen ondernomen om delen van het verloederde en strek vervuilde haventerrein te saneren. ◀